

شماره جلسه: ۱۷۱ درس خارج فقه آیه الله نجفی رحمته الله علیه تاریخ: ۱۴۰۴/۰۴/۲۲ یکشنبه

مقرر: مصطفی اله دادی

موضوع عام: مسائل مستحدثه موضوع خاص: بورس و اوراق بهادار موضوع اخص: (۲۴)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکم وضعی در مسأله

مسئله در آن قرار گرفت که اگر کسی اقدام به خرید و فروش سهام بانک یا شرکتی که در آن معاملات ربوی و غیر شرعی انجام می شود نماید و این حرام را مرتکب شود، آیا معامله اش صحیح است یا فاسد؟ این مورد مانند خرید و فروش وقت النداء - هنگام ندای نماز جمعه - می باشد که تکلیفاً حرام است ولی وضعاً صحیح می باشد و خریدار و فروشنده مالک ثمن و مثن می شوند، لکن مرتکب گناه شده اند.

به عبارت دیگر مسئله آنست که اگر فردی سهام بانک های بلاد اسلامی را که فعالیت آنها مبتنی بر قوانین مشتمل بر ربا می باشد خریداری کرده باشد و بخواهد آن را بفروشد، تکلیفاً جایز نیست ولی وضعاً صحیح است.

گاهی در این بانک یا شرکت اموالی که از مسلمانان به نحو حرام اخذ شده جزو سرمایه و سهام سهامداران قرار گرفته است. یعنی ایشان همان سود حرام را به عنوان سهام قرار داده اند. در اینجا سهام حرام و حلال مخلوط شده است. مثلاً تعداد سه سهام حرام است و تعداد دو سهام حلال می باشد. در اینجا معامله نسبت به سه سهام باطل و نسبت به دو سهام صحیح می باشد ولی اگر فروشنده راضی به تصرف خریدار در همه سهام باشد اشکالی ندارد. یعنی خریدار اعلام رضایت می کند که فروشنده می تواند در همه سهام تصرف کند. لذا این تصرف صحیح است چون داد و ستد حاصل شده است و او مالک همه سهام می شود. به عبارت دیگر اگر خریدار بگوید من راضی

هستم که فروشنده در همه سهام تصرف کند، اشکالی برای فروشنده ندارد. اما خریدار حالات مختلفی دارد که به شرح زیر است.

حالت نخست: خریدار می‌داند آنچه خریده است چه مقدارش حلال و چه مقدارش حرام بوده و مال چه کسی است. در اینجا بیع نسبت به مقدار حلال صحیح است ولی نسبت به مقدار حرام فضولی می‌باشد که متوقف بر اجازه صاحبش هست. اگر او اجازه ندهد خریدار باید مال حرام را به صاحبش بازگرداند.

حالت دوم: خریدار نمی‌داند که آنچه خریده از چه کسی است ولی مقدارش را می‌داند. مال در اینجا داخل در مجهول المالک است و در مواردی هم در حکم مجهول مالک می‌باشد. در اینجا خریدار احتیاطاً با استیذان از حاکم شرع باید آن را به فقرای شیعه متدین که آن مال را در معصیت خرج نمی‌کنند به عنوان صدقه بپردازد (که همان رد مظالم است).

حالت سوم: خریدار، صاحب مال را می‌شناسد ولی مقدار آن را نمی‌داند. او در اینجا باید با صاحبان مال مصالحه کند. اگر آنها پینه‌ای بر تعیین مقدار مالشان داشته باشند فهو، در غیر این صورت نیاز به مصالحه است.

حالت چهارم: خریدار هیچکدام از صاحب مال و مقدار آن را نمی‌داند ولی اجمالاً می‌داند که درصدی از مال ملک غیر است. یعنی مال در مجهول المالک و مجهول المقدار داخل می‌شود. در اینجا او با پرداخت خمس می‌تواند در آن تصرف کند. یعنی از موارد مال حلال مخلوط به حرام است که با پرداخت خمس اجازه تصرف در بقیه مال را دارد.

حکم فروشنده در اینجا آن است که باید در مقداری که مال خودش است تصرف کند ولی حق تصرف در بقیه را ندارد لکن اگر خریدار راضی باشد که فروشنده در ثمن سهام تصرف کند، این تصرف جایز است و اشکالی ندارد.